

Justyna Siemionow

Metodyka oddziaływań resocjalizacyjnych wobec nieletnich niedostosowanych społecznie : w kierunku dobrych praktyk

Resocjalizacja Polska (Polish Journal of Social Rehabilitation) 2, 287-297

2011

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Justyna Siemionow**

Metodyka oddziaływań resocjalizacyjnych wobec nieletnich niedostosowanych społecznie – w kierunku dobrych praktyk

Przestępczość nieletnich, stanowiąca istotny procent na tle patologicznych zjawisk społecznych, jest ściśle powiązana z innymi problemami o podłożu społecznym. Różne analizy tego zjawiska, zmierzające do wskazania sposobów mających na celu zahamowanie owej tendencji i/lub też najlepiej możliwości jej odwrócenia prowadzone są na poziomie makro i mikrospołecznym. Wielodyscyplinarne podejście do tego problemu uwzględnia zarówno założenia psychologiczne, socjologiczne, kryminologiczne, jak również filozoficzne, a łączy je przede wszystkim z postępowaniem praktycznym. Prezentowana w tym artykule optyka zagadnień resocjalizacyjnych została osadzona w nurcie rozważań resocjalizacji otwartej na środowisko, oddziaływań, które wychodzą poza mury instytucji, tym samym stwarzając nowe możliwości psychokorekcji nieletnich niedostosowanych społecznie. Ta tendencja pokazuje, że resocjalizacja jest dyscypliną dynamiczną, a jej efektywność w dużym stopniu zależy od umiejętności i możliwości dostosowania się do zmieniającej się rzeczywistości, w której jest ona osadzona.

Zasady funkcjonowania Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 1 w Malborku, jego cele i zadania oraz sposób przyjmowania wychowanków, ich resocjalizacji i prowadzonych działań kompensacyjno-wyrównawczych

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy nr 1, im. Tadeusza Kościuszki w Malborku jest instytucją resocjalizacyjno-wychowawczą, czynną cały rok, zapewniającą opiekę całodobową dla dzieci i młodzieży niedostosowanych społecznie, w normie intelektualnej, wymagających specjalnej organizacji nauki, metod pracy, terapii, wychowania i resocjalizacji. Siedziba Ośrodka mieści się przy ulicy Jagiellońskiej 94 w Malborku, organem prowadzącym jest Rada Powiatu Malborskiego,

*Dr Justyna Siemionow, Uniwersytet Gdański

natomiast organem sprawującym nadzór pedagogiczny jest Kuratorium Oświaty w Gdańsku¹.

Nadrzędnym celem funkcjonowania Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego jest eliminowanie przyczyn i przejawów niedostosowania społecznego, umożliwienie uzyskania wiedzy i umiejętności niezbędnych do ukończenia szkoły, wychowanie młodzieży w poczuciu odpowiedzialności, miłości do Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym otwarciu na wartości kultur Europy i świata, a także zapewnienie bezpiecznych warunków kształcenia i wychowania oraz przygotowanie wychowanków do życia zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi, a także do samodzielności życiowej.

Ośrodek zapewnia:

1) możliwość indywidualnego oddziaływania na dzieci i młodzież niedostosowaną społecznie, odpowiedniego do ich deficytów poznawczych i emocjonalnych;

2) podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, religijnej;

3) kształcenie dzieci na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum, pomoc w nadrobieniu opóźnień oraz możliwość ukończenia szkoły (klasy) w skróconym terminie (promocja śródroczna, egzaminy uzupełniające, indywidualny tok nauczania);

4) korzystanie z pomocy psychologicznej, pedagogicznej, resocjalizacyjnej, w tym: w pokonywaniu trudności i niepowodzeń szkolnych;

5) udział w życiu kulturalnym, sportowym, społecznym oraz rozwijanie zainteresowań;

6) poczucie bezpieczeństwa i zaspokojenie potrzeb wychowanków, w tym ochronę przed przemocą, uzależnieniami i innymi przejawami patologii społecznej;

7) przygotowanie młodzieży do samodzielnego życia w naturalnym środowisku społecznym zgodnie z obowiązującymi zasadami życia społecznego².

Do szczególnych, bardzo istotnych dla procesu resocjalizacji zadań ośrodka należy: współdziałanie z rodziną wychowanka (opiekunami prawnymi), ośrodkiem pomocy społecznej, szkołami i innymi instytucjami w jego miejscu zamieszkania w celu przygotowania optymalnych warunków społecznej reintegracji po powrocie wychowanka do domu rodzinnego, w tym możliwości kontynuowania nauki lub podjęcia pracy i samodzielnego życia.

Powyższe zadania są głównie realizowane w MOW poprzez:

1) organizowanie zajęć dydaktycznych, profilaktyczno-wychowawczych, terapeutycznych i resocjalizacyjnych, umożliwiających nabywanie umiejętności życiowych ułatwiających funkcjonowanie w środowisku rodzinnym i społecznym;

2) pomoc wychowankom w planowaniu kariery edukacyjnej i zawodowej z uwzględnieniem ich możliwości i zainteresowań;

¹ Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 1 w Malborku.

² Ibidem.

3) udzielanie pomocy rodzicom (opiekunom prawnym) w zakresie doskonalenia umiejętności niezbędnych we wspieraniu rozwoju dzieci i młodzieży, psychoedukacja rodziców.

W realizacji swoich zadań Ośrodek współpracuje ze środowiskiem lokalnym oraz w zależności od potrzeb z innymi właściwymi instytucjami.

Szczegółowe cele, zadania placówki w zakresie wychowania oraz formy ich realizacji określa Program Wychowawczy Ośrodka, a w zakresie profilaktyki – Program Profilaktyki. Programy są dostosowane do możliwości psychofizycznych i potrzeb rozwojowych wychowanków.

Nauczyciele i wychowawcy realizują cele i zadania zawarte w Programie Wychowawczym i Programie Profilaktyki obowiązującym w Ośrodku. Pracownicy niepedagogiczni wspierają realizację wymienionych programów.

Metodyka wychowania resocjalizującego jest dyscypliną pedagogiki resocjalizacyjnej, zajmującą się między innymi warsztatem pracy samego pedagoga (wychowawcy). Koncentruje się ona na realizacji praktycznych zaleceń formułowanych przez teorię wychowania oraz projektowaniu i ocenianiu skuteczności metod, form i środków oddziaływań na osobę zdemoralizowaną³. Zatem zadaniem na dziś metodyki oddziaływań resocjalizacyjnych jest wskazanie odpowiedzi na pytanie: jakie zadania i cele z nimi związane realizować wobec jednostek o zaburzonej socjalizacji, aby zwiększyć efektywność tych oddziaływań? Zalecane przez klasyczną metodykę wychowania wskazania dotyczą powszechnie przyjętych norm społecznych i prawnych. Doświadczenia w pracy z nieletnimi niedostosowanymi społecznie wskazują, iż w zmieniającej się dynamicznie rzeczywistości społecznej i gospodarczej to już nie wystarczy.

Zasady kierowania i przyjmowania wychowanków do MOW

Do Ośrodka nieletnich kieruje starosta powiatu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania dziecka, a w przypadku braku miejsca zamieszkania – starosta właściwy ze względu na miejsce pobytu dziecka.

Podstawą skierowania do Ośrodka jest prawomocne orzeczenie sądu.

Starosta kieruje dziecko do Ośrodka wskazanego przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie. Centrum Metodyczne powiadamia sąd, który wydał orzeczenie.

Ośrodek przyjmuje dzieci i młodzież w wieku 13–18 lat w normie intelektualnej, istotne jest to, że po ukończeniu 18. roku życia wychowanek na własną prośbę może pozostać w Ośrodku i tu kontynuować naukę.

W ostatnich miesiącach pojawiała się tendencja zmierzająca do zmian prawnych w tym zakresie. Wychowanek, który ukończył 18 lat w MOW, w trakcie trwającego roku szkolnego będzie miał możliwość dokończenia klasy, natomiast dalszy

³ R. Opora. *Resocjalizacja-wychowanie i psychokorekcja nieletnich niedostosowanych społecznie*. Kraków 2010.

etap kształcenia czy też klasę programowo wyższą będzie mógł realizować w swoim środowisku macierzystym. Rozwiązanie to jest jak najbardziej słuszne, bliskie założeniom resocjalizacji otwartej, jednak pod warunkiem, że to środowisko zostanie przygotowane do powrotu danego nieletniego, a część prowadzonych oddziaływań resocjalizacyjnych obejmie także jego rodzinę.

Przyjmowanie do Ośrodka odbywa się o każdym czasie, przez całą dobę.

O przyjęciu nieletniego do Ośrodka dyrektor powiadamia właściwe organy zobowiązane do kontroli spełniania obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki.

W przypadku niedoprowadzenia nieletniego do Ośrodka w ciągu 3 miesięcy od daty wskazania placówki przez Centrum dyrektor Ośrodka przesyła dokumentację nieletniego właściwemu staroście oraz powiadamia o tym sąd rodzinny i Centrum. Wskazany powyżej czas oczekiwania na nieletniego w instytucji także zostanie skrócony, co zapowiadają nowe rozwiązania prawne resortu edukacji, w którego gestii pozostają Młodzieżowe Ośrodki Wychowawcze oraz Młodzieżowe Ośrodki Socjoterapii.

Właściwości oddziaływań resocjalizacyjnych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym nr 1 w Malborku i możliwości oceny ich efektywności

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Malborku realizuje swoje zadania na podstawie systemu komplementarnego (eklektycznego), dostosowując wszelkie działania do potrzeb wychowanków, ich deficytów poznawczych i emocjonalnych, uwzględniając ich możliwości i predyspozycje.

Opracowany przez zespół Program Wychowawczy określa kolejne zadania do realizacji, a także możliwe do zastosowania formy i metody pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie, uwzględniając przy tym wiek wychowanka oraz jakość i ilość posiadanych przez niego deficytów. Bardzo duże znaczenie przywiązuje się tu do prowadzenia długofalowych działań resocjalizacyjnych w środowisku otwartym, wychowankowie uczestniczą w wielu imprezach sportowo-kulturalnych na terenie miasta, a także systematycznie chodzą na zajęcia do szkół masowych, domu kultury oraz innych instytucji oświatowych.

Klimat społeczny Ośrodka jest wypadkową wielu czynników, z których najważniejszym jest kadra pedagogiczna, jej umiejętności, wiedza, kompetencje osobiste, zaangażowanie w pracę. Proces resocjalizacji jest tu traktowany jako interakcja (relacja) dwóch jego uczestników: wychowanka i wychowawcy.

Znaczenie ma także położenie i lokalizacja placówki – MOW w Malborku znajduje się w centrum miasta, które to z kolei leży w bliskiej odległości od Trójmiasta, co stwarza liczne możliwości uatrakcyjnienia pobytu naszych wychowanków, ale jednocześnie zwiększa ryzyko określonych niebezpieczeństw, np. łatwość ucieczek i transportu do miejsca zamieszkania.

Twórcza resocjalizacja, rozumiana jako proces wychowawczy, zawiera charakterystyczne elementy, które wyznaczają jej zakres przedmiotowy i podmiotowy⁴.

⁴ M. Konopczyński. *Metody twórczej resocjalizacji*. Warszawa, PWN 2007.

Zakres przedmiotowy określa warunki działania i przebiegu procesu oraz jego ograniczenia, natomiast zakres podmiotowy – wskazuje rolę i funkcję osób uczestniczących w tym procesie, czyli poddawanych procesowi resocjalizacji.

Wyróżniamy cztery podstawowe grupy czynników umożliwiających prowadzenie działań w ramach resocjalizacji twórczej:

- 1) warunki personalne,
- 2) sprzyjający klimat społeczny,
- 3) przesłanki prawno-administracyjne,
- 4) rozwiązania infrastrukturalne i architektoniczne,

Wszystkie grupy czynników poza przesłankami prawno-administracyjnymi są możliwe do spełnienia i kontrolowania przez kadrę zarządzającą MOW, czyli przez zespół kierowniczy. Wspomniana powyżej grupa czynników zależy od rozwiązań resortowych (MOW należy do MEN, co już zostało zasygnalizowane powyżej) czy też od organów prowadzących i nadzorujących, stąd też zespół kierowniczy ma na nią tylko wpływ pośredni. Bardzo ważną tendencją są prowadzone od 2008 roku spotkania tzw. zespołu ekspertów, w skład którego wchodzi wybrani dyrektorzy placówek resocjalizacyjnych, a ich zadaniem jest opracowanie standardów funkcjonowania MOW we wszystkich jego obszarach, co jest niezmiernie ważne z uwagi na fakt, iż w ostatnich latach liczba tego typu instytucji wzrosła blisko o 30%.

Pięć podstawowych zaleceń metodycznych twórczej resocjalizacji oraz możliwości ich zastosowania w praktyce

Zalecenie wszechstronnej diagnozy – jednym z ważniejszych elementów tej diagnozy, poza profilem psychologiczno-pedagogicznym wychowanka, jest poszukiwanie jego zasobów, wskazanie mu ich, co staje się punktem wyjścia do dalszych działań resocjalizacyjnych; ponadto ważne jest, aby dokonać dokładnej analizy możliwości poznawczych nieletniego, a ujawnione w ten sposób deficyty minimalizować odpowiednio dobranymi metodami.

Zalecenie komplementarności postępowania – komplementarność procesu twórczej resocjalizacji skutkuje pełniejszym rozwojem wychowanków, a przede wszystkim stymuluje i rozwija u nich te struktury i mechanizmy, które umożliwiają im w przyszłości twórczą adaptację społeczną, wykraczając poza zwykłe ramy przystosowania społecznego⁵, komplementarność w tym rozumieniu to także taki dobór poszczególnych zadań w procesie resocjalizacji podopiecznego, które prowadzą do tego samego celu, lub też przyczyniają się do realizacji celów częściowych, to zadania jak układanka z puzzli – tworzą pełny obraz zaplanowanego uprzednio procesu resocjalizacji.

Zalecenie elastyczności postaw pedagogicznych – proces resocjalizacji jest tu rozumiany jako relacja dwóch najważniejszych jej uczestników: wychowanka i wychowawcy, oczywiście od tego drugiego, jako osoby posiadającej określoną

⁵ B. Urban, J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja*, t. 1. Warszawa, Pedagogium PWN 2007, s. 289.

wiedzę i doświadczenie, oczekuje się właściwego podejmowania decyzji w tym procesie i adekwatnych sposobów działań; w procesie twórczej resocjalizacji konieczne jest prezentowanie postawy otwartej na potrzeby wychowanków, dostosowanej do aktualnej sytuacji podopiecznego, stąd też wychowawca powinien ujawniać gotowość do szybkiej zmiany zaplanowanych na dany czas działań i wprowadzenia w to miejsce innych, podążających za zmieniającą się kondycją psychofizyczną wychowanka.

Zalecenie adekwatnego doboru metody – ma ścisły związek z rodzajem, czy też modelem stosowanej tu diagnozy, której celem jest stworzenie tzw. mapy wychowanka, ukazującej jego mocne strony oraz deficyty w różnym stopniu, stąd posiadanie takiej wiedzy o podopiecznym pozwala wyszukać i zastosować odpowiednie do ujawnianych trudności metody pracy, przy jednoczesnym wykorzystaniu zasobów tego wychowanka, w praktyce sprzyja temu dokonywanie diagnozy przez interdyscyplinarny zespół, który wspólnie ustala obszary do zmiany i intensywnej pracy oraz wyznacza ramy czasowe do ich realizacji.

Zalecenie kreowania wychowanka – wskazuje konieczność stwarzania wychowankowi takich sytuacji, w których ma on szansę zmieniać swoją tożsamość, tzn. zobaczyć siebie w innych niż dotychczas sytuacjach, rolach społecznych, niezbędne są tu informacje zwrotne od osób trzecich, które widzą podopiecznego wykonującego dane zadanie i wzmacniają go np. poprzez nagrody czy też pochwały, zdecydowanie łatwiej jest realizować to zalecenie, wychodząc z oddziaływaniami resocjalizacyjnymi poza instytucję, organizując je w środowisku otwartym.

Wybrane sposoby i formy pracy stosowane w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym nr 1 w Malborku wpisujące się w nurt twórczej resocjalizacji

Grupa teatralna

Funkcjonuje w MOW od września 2004 roku, w jej skład wchodzi 10–15 wychowanków, którzy mają na swoim koncie już kilka znaczących sukcesów w latach 2005–2007, m.in. wyróżnienie na Powiatowym Festiwalu „Przyjaźń niejedno ma imię”, I miejsce w Powiatowym Turnieju Teatralnym „Niebieskie Tarcze” oraz wyróżnienie na szczeblu wojewódzkim tego turnieju. Wychowankowie wspólnie z opiekunami koła ćwiczą regularnie, bardzo chętnie uczestniczą w próbach przedstawień autorskich. Przedstawienia i próby są w większości niczym innym jak psychodramą, w trakcie której wychowankowie odgrywają sceny związane z ich codziennym życiem lub też z ich doświadczeniami, często bolesnymi, z przeszłości. Tworzone wspólnie z opiekunami spektakle mają zatem znaczący wymiar terapeutyczny, a także profilaktyczny.

Koło sportowe

Regularnie prowadzi swoją działalność od wielu lat, jednak zupełnie od niedawna bardziej otworzyło się na środowisko i aktualnie zasadniczym celem tego typu aktywności jest przygotowanie wychowanków – nie tylko w wymiarze sportowym

– do pozytywnej rywalizacji z młodzieżą ze szkół masowych. Jest to także bardzo dobra okazja do zdobycia licznych wzmocnień pozytywnych, zaznaczenia swojej osoby na tle grupy, a to wszystko przekłada się na wzrost samooceny wychowanków i zmianę wizerunku własnej osoby; buduje to poczucie sprawstwa i skuteczności. To też okazja do zmiany sposobu radzenia sobie z porażkami i niepowodzeniami, które nieodłącznie towarzyszą naszemu życiu, w trakcie wielu zadań chłopcy doświadczają odmiennych emocji, uczą się je rozumieć i analizować.

Koło ekologiczne

Jest to stosunkowo nowy rodzaj działalności pozaszkolnej w MOW prowadzony od 2004 roku. Głównym zadaniem tych zajęć z wychowankami jest uwrażliwienie ich na ochronę środowiska oraz zasobów naturalnych, pomoc w zrozumieniu podstawowych zjawisk przyrody, by tak wypracowane postawy przenieść na inne obszary życia społecznego. Jest to także kolejna okazja dla wychowanków do otwarcia się na środowisko i uczestnictwa w licznych imprezach wspólnie z rówieśnikami ze szkół masowych. Wychowankowie MOW pod opieką wychowawcy prowadzą systematyczne obserwacje stopnia zużycia wody i energii w Ośrodku, segregują odpady, zbierają surowce wtórne, prowadzą konkurs czystości terenów zewnętrznych i wewnętrznych. Koło to stale współpracuje, m.in. poprzez udział w różnych konkursach z Dyrekcją Lasów Państwowych.

Samorząd wychowanków

To kolejny sposób na uczenie i rozwijanie u wychowanków umiejętności współpracy, gospodarności, podejmowania decyzji, radzenia sobie z krytyką i uznaniem innych, rozwiązywania bieżących trudności i konfliktów między sobą. Poprzez organizowanie czy też współorganizowanie imprez sportowo-kulturalnych o charakterze lokalnym wychowankowie zmieniają swój sposób funkcjonowania w grupie, niejako ćwiczą wypełnianie różnych ról społecznych, poszerzają swój wachlarz rozwiązań sytuacji trudnych. W trakcie tych zajęć doświadczają, jak można nie krzywdzić drugiej osoby, powiedzieć jej o swojej złości, niezadowoleniu, rozczarowaniu. Wśród znaczących wydarzeń z życia Samorządu MOW, które na stałe wpisały się w kalendarz imprez, można wymienić szczególnie nowatorskie, jak:

- zorganizowanie meczu piłki nożnej z policją,
- przygotowanie i prowadzenie zabawy choinkowej dla dzieci z rodzin objętych kuratelą sądową,
- zorganizowanie rajdu turystycznego, który stał się imprezą cykliczną, dla instytucji opiekuńczo-wychowawczych z terenu Malborka – MOWTROP.

Budowa wioski kościuszkowskiej

Zadanie realizowane było jako projekt: MIASTECZKO ŚREDNIOWIECZNE Z KĄCIKIEM REKREACJI. Nadrzędnym celem omawianego projektu było prowadzenie oddziaływań resocjalizacyjnych wobec chłopców niedostosowanych społecznie, stopniowe likwidowanie deficytów emocjonalnych, przyswajanie przez nich właściwych sposobów budowania relacji interpersonalnych tak, aby po opuszczeniu

Ośrodka byli w stanie właściwie funkcjonować w społeczeństwie oraz otaczającej ich rzeczywistości, która stawia im wiele barier, dla nich często nie do pokonania. Zadanie to było podwójnie trudne do zrealizowania, gdyż młodzież przebywająca w Ośrodku odbierana jest negatywnie przez większość społeczeństwa, ludzie nie posiadając odpowiedniej wiedzy na temat tego problemu, tworzą zafalszowany obraz tego typu młodzieży oparty na lęku, nie chcą przyjmować takich osób do pracy, unikają z nimi kontaktu. W środowisku lokalnym wychowankowie często postrzegani są jako młodzież z marginesu społecznego, ludzie obawiają się podjąć z nimi współpracę. Naszym celem jest także zmiana poglądów społeczeństwa lokalnego na temat wychowanków; chcemy przełamywać tego typu bariery, zapobiegać zjawisku wykluczenia społecznego, które zagraża wychowankom opuszczającym MOW. Na tym polega nowatorstwo omawianego projektu, który poza elementami resocjalizacji otwartej, nastawiony jest na zmianę wizerunku wychowanków w środowisku.

Nauka tańca

Wybrana grupa wychowanków systematycznie uczęszcza na zajęcia taneczne na terenie miasta, jest to nauka tańców nowoczesnych oraz standardów, efektem tej współpracy będzie wspólny występ przed społecznością Ośrodka, tego typu wydarzenie miało już miejsce na uroczystej gali z okazji 60-lecia MOW.

Nauka gry na gitarze

Zajęcia odbywają się zarówno na terenie MOW, jak i poza nim, wychowankowie uczestniczą w spotkaniach i treningach organizowanych przez Miejski Dom Kultury. Umiejętności wychowanków znajdują swoje odzwierciedlenie w organizowanych akademiach oraz apelach między innymi z okazji Dnia Kobiet, czy też Dnia Komisji Edukacji Narodowej.

Zajęcia plastyczne

Wychowankowie uczestniczą w zajęciach koła plastycznego na terenie miasta, wykonują prace różnymi technikami, pod okiem specjalistów plastyków; efektem tej współpracy są wystawy ogniska plastycznego, na których wychowankowie MOW również umieszczają swoje prace, ponadto startują w organizowanych konkursach, co w wielu przypadkach zakończyło się nagrodą lub wyróżnieniem.

Zasadniczym celem oddziaływań prowadzonych w nurcie twórczej resocjalizacji jest doprowadzenie do pomyślnego zakończenia całego procesu resocjalizacji, poprzez rozbudzenie i odnalezienie potencjalnie mocnych stron w wychowankach, zmiany ich wizerunku społecznego, wyposażenia w narzędzia, które pozwolą im bezkolizyjnie funkcjonować po opuszczeniu Ośrodka. Opierając się właśnie na owych mocnych stronach wychowanka, cały proces zmierza do wykreowania jego nowej tożsamości, odmiennej od tej, którą mają osoby nieprzystosowane społecznie.

Bardzo ważnym elementem, początkiem omawianego procesu resocjalizacji jest diagnoza, oparta na modelu interdyscyplinarnym, który ujmuje istotę nieprzystosowania społecznego jako złożone zjawisko – kumulację czynników biologiczno-psychologiczno-kulturowych.

Pojęcie zmiany w procesie resocjalizacji

Interesujące i ważne dla praktyków są prowadzone w MOW badania efektywności podejmowanych oddziaływań, którym towarzyszy ich systematyczna ewaluacja. Są to badania:

- efektywności wewnętrznej (w ramach instytucji)
- efektywności zewnętrznej (poza instytucją, w środowisku lokalnym i rodzinnym wychowanków)

Czynniki (przykładowe) będące przedmiotem analizy zmiany zachowania wewnątrz instytucji:

- 1) *spadek ilości ucieczek wychowanków,*
- 2) *terminowe powroty z przepustek i urlopów,*
- 3) *bezkolizyjne funkcjonowanie w czasie przepustek na terenie miasta,*
- 4) *poprawa wyników w nauce,*
- 5) *rozwój zainteresowań,*
- 6) *aktywny udział w kołach zainteresowań,*
- 7) *obniżenie poziomu agresji w różnych jej formach,*
- 8) *zwiększenie pozytywnej aktywności wychowanków podczas zajęć w czasie wolnym,*
- 9) *zwiększenie udziału wychowanków w zajęciach o charakterze kulturalno-sportowym poza MOW, wspólnie z młodzieżą ze szkół masowych,*
- 10) *zwiększenie liczby wychowanków podejmujących dalszą naukę w szkołach zawodowych oraz realizujących kursy przyuczające do konkretnego zawodu.*

Czynniki będące przedmiotem analizy efektywności zewnętrznej:

- 1) *bezkolizyjne funkcjonowanie w czasie przepustek na terenie miasta,*
- 2) *właściwe, zgodne z normami życia społecznego zaspakajanie potrzeb przez wychowanków po opuszczeniu MOW,*
- 3) *poprawne wypełnianie przypisanych im ról społecznych w życiu dorosłym,*
- 4) *kontynuacja nauki po opuszczeniu MOW (w miejscu zamieszkania),*
- 5) *podejmowanie pracy zawodowej.*

Problemem nurtującym wiele osób związanych z resocjalizacją jest odpowiedź na pytanie: jakie czynniki determinują efektywność podejmowanych oddziaływań i jaki jest stopień osiągniętej zmiany osoby niedostosowanej społecznie? Zmiana, która pozwoli na bezkolizyjne funkcjonowanie jednostki w społeczeństwie i poprawne wypełnianie przypisanych jej ról społecznych.

Zmiana zachowania z antyspołecznego na prospołeczne zazwyczaj nie jest spowodowana swobodnym rozwojem jednostki, lecz umożliwia ją aktywny i zamierzony proces resocjalizacji, zapewniający dalszy, prawidłowy przebieg ontogenezy⁶. Proces resocjalizacji, do którego wstępem jest diagnoza w ujęciu interdyscyplinarnym, poszukująca zasobów i mocnych stron u jednostki niedostosowanej społecznie,

⁶ R. Opora. *Ewolucja niedostosowania...*, op.cit.

skoncentrowana zatem bardziej na tu i teraz oraz przyszłości niż zdeterminowana przeszłością i obciążeniami wychowanka, które naturalnie także należy w niej uwzględnić.

Wychowankowie z uwagi na utrwalone patologiczne mechanizmy funkcjonowania często reagują nieadekwatnie do sytuacji, uruchamiając tym samym kolejne reakcje ze strony innych uczestników tej interakcji. O przyczynach i podłożu wspomnianych powyżej zaburzeń napisano już w literaturze przedmiotu bardzo wiele, ważniejsze zatem stają się metody i techniki pracy z nieletnimi niedostosowanymi społecznie, które tak jak i otaczająca nas rzeczywistość musiały ulec przeobrażeniu, aby przynosić oczekiwane zmiany.

Agresja, przemoc i przestępczość wśród nieletnich mają różnorodne przyczyny oraz uwarunkowania, wiążą się także z wieloma skutkami groźnymi dla społeczeństwa jak i samych nieletnich. Przeciwdziałanie tym zjawiskom wymaga przemyślanych i skoordynowanych działań wielu instytucji i podmiotów. Od niedawna mierzy się, czy też raczej bada efektywność oddziaływań resocjalizacyjnych (badania ilościowe i jakościowe). Wskaźniki tej skuteczności są różne, można je analizować pod względem statystycznym oraz jakościowym, uwzględniając oczywiście specyfikę instytucji wychowawczej. Ważne jest jednak to, że można ową efektywność systematycznie podnosić, monitorując prowadzone działania resocjalizacyjne i dokonując ich ewaluacji, co skłania do poszukiwania nowych rozwiązań i podejmowania alternatywnych działań, często pozornie niezwiązanych z danym problemem.

Kompleksowe oddziaływania prowadzone w ramach nurtu resocjalizacji twórczej przynoszą określone efekty, zachowanie nieletnich zmienia się w kierunku pożądanym z punktu widzenia ich powrotu do społeczeństwa i bezkolizyjnego funkcjonowania w nim. Oczywiście na ten proces składa się wiele czynników wzajemnie na siebie oddziałujących, co staje się przedmiotem analiz i zainteresowania wielu praktyków i badaczy tego zjawiska.

Streszczenie

Artykuł zwraca uwagę na możliwości oddziaływań resocjalizacyjnych w instytucji typu Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy, który funkcjonuje w ramach resocjalizacji otwartej na środowisko. Zasadniczym celem procesu resocjalizacji nieletnich jest powrót wychowanków do społeczeństwa, opisywany sposób działań resocjalizacyjnych i ich zróżnicowanie, dostosowanie do indywidualnych potrzeb nieletniego zwiększa szanse na tzw. sukces resocjalizacyjny, podnosi efektywność prowadzonych działań. Ten typ oddziaływań resocjalizacyjnych pozwala zaangażować mocne strony wychowanka i na nich oprzeć proces resocjalizacji. Realizacja części zadań poza instytucją, jak pokazują najnowsze badania, przynosi trwalsze zmiany w funkcjonowaniu nieletnich. Ponadto wskazuje potrzebę poszukiwania dalszych i coraz bardziej efektywnych metod pracy z nieletnimi niedostosowanymi społecznie, takie też jest oczekiwanie środowiska praktyków.

Abstract

The methodology of resocialization treatment of socially maladjusted juveniles – heading for good practises

The article shows the possibilities of resocialization treatment in a Juvenile Detention Centre, which functions by the means of resocialization open to the environment. The primary goal of resocialization of the juvenile is to bring them back to the society. The resocialization treatment described here and its differentiation and adjusting to the individual needs of a juvenile increases the chances of a so called „resocialization success”, therefore increases the effectiveness of the undertaken efforts. This type of resocialization treatment enables to engage the strengths of the pupil and make them the foundation of the resocialization. Carrying out some of the tasks outside of the institution, as the most recent research show, brings more long-lasting effects on the functioning of the juveniles. Moreover, it points out the need to continue searching for other, more and more effective, methods of working with the juveniles socially maladjusted, which is consistent with the expectations of the practitioners.

Bibliografia

- Konopczyński M. *Metody twórczej resocjalizacji*. Warszawa, PWN 2007.
- Opora R. *Ewolucja niedostosowania społecznego jako rezultat zmian w zakresie odporności psychicznej i zniekształceń poznawczych*. Gdańsk, Wyd. UG 2009.
- Opora R. *Resocjalizacja–wychowanie i psychokorekcja nieletnich niedostosowanych społecznie*. Kraków, IMPULS oraz Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna 2010.
- Statut Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego nr 1 w Malborku.
- Urban B., Stanik J.M. (red.). *Resocjalizacja*, t. 1. Warszawa, Pedagogium PWN 2007.